

Śmierć i życie po śmierci...

Eschatologia

Wykład 22

Ks. Grzegorz M. Baran

„Ja jestem Pan, twój Zbawca, i twój Odkupiciel, Wszechmocny...” (Iz 49,26)

Ostateczne zbawienie/potępienie w starotestamentalnych zapowiedziach

w Pismach i u Proroków

Ostatnie artykuły „Wyznania wiary” brzmią: „Oczekuję wskrzeszenia umarłych. I życia wiecznego w przyszłym świecie” (*Credo*). Biorąc pod uwagę przesłanie biblijne, należy je łączyć bezpośrednio z wcześniejszym: „I powtórnie przyjdzie [Jezus Chrystus] w chwale sądzić żywych i umarłych; a Królestwu Jego nie będzie końca”. Powtórne przyjście Chrystusa w chwale na końcu czasów (paruzja) połączone będzie z powszechnym zmartwychwstaniem umarłych, sądem ostatecznym, ostatecznym zwycięstwem Boga nad złem oraz odnowieniem świata. Katechizm Kościoła Katolickiego tak uczy na ten temat: „Zmartwychwstanie wszystkich zmarłych, «sprawiedliwych i niesprawiedliwych» (Dz 24, 15), poprzedzi Sąd Ostateczny. Będzie to «godzina, w której wszyscy, którzy spoczywają w grobach, usłyszą głos Jego: a ci, którzy pełnili dobre czyny, pójdą na zmartwychwstanie życia; ci, którzy pełnili złe czyny – na zmartwychwstanie potępienia» (J 5, 28-29). Wówczas Chrystus «przyjdzie w swej chwale i wszyscy aniołowie z Nim... Zgromadzą się przed Nim wszystkie narody, a On oddzieli jednych ludzi od drugich, jak pasterz oddziela owce od kozłów. Owce postawi po prawej, a kozły po swojej lewej stronie... I pójdą ci na mękę wieczną, sprawiedliwi zaś do życia wiecznego» (Mt 25, 31. 32. 46)” (KKK 1038). Wówczas Królowanie Boga osiągnie swoją pełnię: „Na końcu świata Królestwo Boże osiągnie swoją pełnię. Po sądzie powszechnym sprawiedliwi, uwielbieni w ciele i duszy, będą królować na zawsze z Chrystusem, a sam wszechświat będzie odnowiony. [...] Pismo święte nazywa to tajemnicze odnowienie, które przekształci ludzkość i świat, «nowym niebem i nową ziemią» (2 P 3, 13). Będzie to ostateczna realizacja zamysłu Bożego, «aby wszystko na nowo zjednoczyć w Chrystusie jako Głowie: to, co w niebiosach, i to, co na ziemi» (Ef 1, 10). W tym nowym świecie, w niebieskim Jeruzalem, Bóg będzie miał swoje mieszkanie pośród ludzi. «I otrze z ich oczu wszelką łzę, a śmierci już odtąd nie będzie. Ani żałoby, ni krzyku, ni trudu już odtąd nie będzie, bo pierwsze rzeczy przemienęły» (Ap 21, 4)” (KKK 1042-1044) . A zatem wraz z powtórным przyjściem Chrystusa wypełni się ekonomia zbawienia, czyli Boży plan, Boży zamysł zbawienia.

Szukając zapowiedzi na ten temat w Starym Testamencie, zwłaszcza w Pismach i u Proroków, a także w literaturze mądrościowej, w pierwszej kolejności zwrócimy uwagę na postrzeganie Boga jako jedyne Zbawiciela. Następnie zostaną ukazane zapowiedzi ostatecznego zbawienia i potępienia, a także odnowy całego kosmosu.

1. Bóg jedynym zbawicielem człowieka.

Słowa wyroczni Boga zapisane przez proroka Izajasza wyrażają głębokie przekonanie dawnego Izraela, że Bóg Jahwe jest jedynym Bogiem, który może zbawić człowieka:

„Czyż nie Ja jestem Pan,
a nie ma innego Boga prócz Mnie?
Bóg sprawiedliwy i zbawiający
nie istnieje poza Mną” (Iz 45,21).

W przytoczonym tekście pojawia się kluczowy termin określający Boga jako Zbawiciela. Jest to hebrajskie słowo *môšî‘a* – „wybawiciel, zbawiciel”. Pochodzi ono od czasownika *yāšā* ‘, który przyjmuje następujące znaczenia: „otrzymać pomoc; być zwycięskim; pomóc w pracy; pomóc, ratować; przyjść na pomoc; ocalić, zbawić”. Greckim odpowiednikiem terminu *môšî‘a* jest rzeczownik *sōtēr*, który wywodzi się od czasownika *sō[i]dzō* – „ocalić, zachować przy życiu, uratować, wybawić, oszczędzić; zbawić”. Analizując teksty starotestamentalne, można zauważyć, że pojęcie „zbawienia” uległo pewnemu rozwojowi. Pierwotnie oznaczało ono uwolnienie czy też zachowanie od zła lub niebezpieczeństwa o charakterze czysto doczesnym (zob. np. Sdz 15,18; 1 Sm 10,19; 11,9; 2 Sm 22,3). W tekstach, które opisują wyjście Izraela z niewoli egipskiej a także babilońskiej, „zbawienie” (wyrażone zarówno czasownikiem „zbawić” [*yāšā* ‘], jak również rzeczownikiem „zbawienie” [hbr. *yēša* ‘ / *yāšû‘āh* / *tāšû‘āh*; gr.: *sōteria* / *tó sōtērion*]) oznacza wyzwolenie narodu wybranego z niewoli, ocalenie go w momencie przejścia przez Morze Czerwone (zob. Wj 14,13; 15,2) czy też wędrówki z niewoli babilońskiej (zob. np. Iz 45,17; 46,13; 56,1). W przesłaniu proroków starotestamentalnych „zbawienie” oznacza uwolnienie narodu wybranego lub poszczególnego Izraelity z niewoli grzechu, czyli od zła moralnego:

„Wtedy będziecie mieszkać w kraju, który dałem waszym przodkom, i będziecie moim ludem, a Ja będę waszym Bogiem. Uwolnię was od wszelkiej nieczystości waszej i przywołam [urodzaj] zboża, i pomnożę je, i żadnej klęski głodu już na was nie ześlę” (zob. Ez 36,28-29; por. Iz 33,22-25).

Tego rodzaju znaczenie stało się najczęstszym w Nowym Testamencie: czasownik „zbawić” oraz rzeczownik „zbawienie” oznacza przede wszystkim zbawienie mesjańskie, to jest uwolnienie od grzechów (zob. np. Mt 8,25; 14,30; Dz 2,29; 27,43; 28,1.4).

Sledząc z kolei występowanie terminu „zbawiciel” w Starym Testamencie (zarówno w tekście hebrajskim, jak i greckim tłumaczeniu, czyli w Septuagincie), można zauważyć, że termin ten stanowi przede wszystkim określenie Boga (zob. np. Pwt 32,15; Iz 12,2; 17,10; 25,9; 45,15; 62,11; Ps 23,5; Mdr 16,7). Tylko w trzech przypadkach termin ten został zastosowany do ludzi: ma to miejsce w odniesieniu do sędziów, którzy występowali w imieniu Boga, stanowiąc ostatecznie „narzędzie” Bożego działania (zob. Sdz 3,9.15; Ne 9,27). A zatem tym, który zbawia jest przede wszystkim Bóg, który w niektórych przypadkach w dziele zbawiania może posłużyć się człowiekiem.

Określenie Zbawca/Zbawiciel odniesione do Boga odgrywa szczególną rolę w eschatologii prorockiej (zob. np. So 3,17; Iz 33,32; 43,3; 45,15.21; 60,16; Bar 4,22), w której prorocy przedstawiając „czasy ostateczne”, ukazali różne aspekty ostatecznego zbawienia Izraela. W prorocztwie Ezechiela na przykład Bóg jawi się jako Ten, który ocali lud swój jako swoje owce, wiedąc je jednocześnie na obfite pastwiska, na których pasł je będzie ustanowiony przez Niego pasterz (Ez 34,22-31). Na uwagę w tym kontekście zasługują tak zwane prorocтва pocieszenia oraz pokrewne pod względem gatunku literackiego pisma, w których wielokrotnie jest mowa o przychodzącym Bogu, aby ocalać swój naród izraelski:

„Powiedźcie małoduszny:
«Odwagi! Nie bójcie się!

Oto wasz Bóg, oto – pomsta;
przychodzi Boża odplata;
On sam przychodzi, by zbawić was»” (Iz 35,4)

Starotestamentalne obrazy przyszłego/ostatecznego zbawienia do głosu dochodzą w opisach „dnia Pańskiego” z czasów powygnaniowych:

„Oto Bóg jest zbawieniem moim!
Będę miał ufność i nie ulękę się,
bo mocą moją i pieśnią moją jest Pan.
On stał się dla mnie zbawieniem!” (Iz 12,2);

„I powiedzą w owym dniu: Oto nasz Bóg,
Ten, któremuśmy zaufali, że nas wybawi;
oto Pan, w którym złożyliśmy naszą ufność:
cieszymy się i radujmy z Jego zbawienia!” (Iz 25,9).

Prorok Daniel wyrażając tę ideę, posłużył się obrazem „księgi życia”.

„W owych czasach wystąpi
Michał, wielki książę,
który jest opiekunem dzieci twojego narodu.
Wtedy nastąpi okres ucisku,
jakiego nie było, odkąd narody powstały,
aż do chwili obecnej.
W tym czasie naród twój dostąpi zbawienia:
ci wszyscy, którzy zapisani są w księdze” (Dn 12,1).

Można przypuszczać, że obecny w przywołanym wersecie motyw księgi nawiązuje do „ksiąg, które zostaną otwarte” według Dn 7,10 w kontekście sądu, jak również do następującego potem zmartwychwstania (zob. Dn 12,2-3). To zaś pozwala dostrzegać w owej „księdze życia” „księgę życia wiecznego”. Wyrażenie „wszyscy, którzy zapisani są w księdze” niewątpliwie odnosi się do tych wszystkich, którzy przeznaczeni są do życia wiecznego. Tę ideę rozwinął następnie autor Księgi Mądrości, który przedstawiając przyszły los sprawiedliwych, określił również naturę zbawienia (por. Mdr 5,2).

Analizując teksty o Bożym zbawieniu, można również dostrzec jego aspekt uniwersalny: zbawienie Boże w przesłaniu biblijnym jest dostępne nie tylko dla Izraela, ale także dla wszystkich narodów, które nawrócą się do Niego także:

„Nawróćcie się do Mnie, by się zbawić,
wszystkie krańce świata,
bo Ja jestem Bogiem,
i nikt inny!” (Iz 45,22).

Podobne przesłanie wynika z Księgi Joela:

„Każdy jednak, który wezwie imienia Pańskiego, będzie zbawiony,
bo na górze Syjon i w Jeruzalem
będzie wybawienie, jak przepowiedział Pan,
i wśród ocalałych będą ci, których wezwał Pan” (Jl 3,5).

Mówiąc o Bogu jako Zbawcy (*môšî'a*), warto wspomnieć jeszcze paralelne określenie „Odkupiciel”, które zostało wyrażone w Biblii Hebrajskiej terminem *gō'ēl* (*gō'ēl*) (gr.: *ho rhyśámenos / ho ly-troúmenos / eksairoúmenos / rhýstēs*). W tradycji Starego Testamentu *gō'ēl* to krewny, na którym ciążył obowiązek wykupienia posiadłości krewnego, którą ów krewny utracił z powodu długów (zob. Kpł 25,25), lub samego krewnego, który popadł w niewolę na skutek ubóstwa i długów (zob. Kpł 25,47-50). Termin *gō'ēl*, posiadający jurydyczny sens, w odniesieniu do Boga nabrał znaczenia teologicznego, w kontekście którego zanikła zupełnie idea zapłaty, rekompensaty za wykup. W tym znaczeniu Bóg odkupuje swój lud, uwalnia go z niewoli, nie płacąc nikomu żadnego okupu, gdyż jako Stwórca i Pan wszystkiego nie potrzebuje nikomu składać okupu za swoją własność. Bóg czyni to z własnej woli/inicjatywy i w sposób całkowicie darmowy. Jest to wyraz Jego bezgranicznej miłości, z której wynika dzieło zbawienia (por. Wj 6,6-7; Pwt 7,8), czyniące z Izraela szczególną Bożą własność (por. Wj 19,4-6).

Omówiony termin „Zbawca/Zbawiciel” (*môšî'a*) w Nowym Testamencie został odniesiony zarówno do Boga (zob. Łk 1,47), jak i Jezusa Chrystusa (*sōtēr*) (zob. np. Łk 2,11; J 4,42; Tt 1,4; 2,13; 3,6; 2 Tm 1,10; 1 P 1,11; 2,20; 3,2.18). Bóg bowiem jako Zbawiciel dzieło zbawienia realizuje poprzez swojego Syna – Jezusa Chrystusa, „Zbawiciela świata” – *sōtēr tou kósmou* (J 4,42). Istotę zbawczej misji Jezusa wyraża już samo Jego imię: *Yešûa'* – „Jahwe zbawieniem”. To zbawienie dotyczy niewoli grzechu (zob. Mt 1,21: „Porodzi Syna, któremu nadasz imię Jezus, On bowiem zbawi swój lud od jego grzechów”), z której Jezus wykupił grzeszników ceną swojej Krwi. Przez to Jezus jawi się również jako Odkupiciel (por. Ga 2,20; Ef 5,2.25; J 15,13; 1 P 1,19; 1 J 3,16).

2. Zapowiedzi ostatecznego zbawienia i potępienia.

Zbawienie to uwolnienie od wszelkiego rodzaju zła; na płaszczyźnie molarnej to uwolnienie od grzechu, który – zgodnie z przekonaniem starotestamentalnym – jest przyczyną wszelkich nieszczęść (choroby, niewoli, ucisku, a także śmierci, zwłaszcza tej przedwczesnej). W perspektywie eschatologicznej zbawienie łączy się również z ideą Królestwa Bożego, które synonimicznie określane jest mianem „pokoju i szczęścia”:

„O jak są pełne wdzięku na górach
nogi zwiastuna radosnej nowiny,
który ogłasza pokój, zwiastuje szczęście,
który obwieszcza zbawienie,
który mówi do Syjonu:
«Twój Bóg zaczął królować»” (Iz 52,7).

Idea zbawienia w przekazie starotestamentalnym powiązana jest także z oczyszczeniem (zob. Ez 36,29) i uwolnieniem, które niesie radość (Jr 31,7).

Zbawienie, chociaż stanowi łaskawy, pełen miłości dar Boga, wymaga od człowieka otworzenia się na ten dar poprzez zwrócenie się do Boga. Beneficjentami Bożego zbawienia mogą być zatem sprawiedliwi, czyli ci, którzy pełni ufności żyją bojaźnią Bożą:

„Wszyscy zaś grzesznicy będą wyniszczeni,
potomstwo występnych wyginie.
Zbawienie sprawiedliwych pochodzi od Pana;
On ich ucieczką w czasie utrapienia” (Ps 37,38-39).

„Kto składa Mi ofiarę dziękczynną, ten Mi cześć oddaje,
a postępującym bez skazy ukazę Boże zbawienie” (Ps 50,23).

„Spocznij jedynie w Bogu, duszo moja,

bo od Niego pochodzi moja nadzieja.
On jedynie skałą i zbawieniem moim,
On jest twierdzą moją, więc się nie zachwieję.
W Bogu jest zbawienie moje i moja chwała,
skała mojej mocy,
w Bogu moja ucieczka.
W każdym czasie Jemu ufaj, narodzie!
Przed Nim serca wasze wylejcie:
Bóg jest dla nas ucieczką!” (Ps 62,6-9).

„Zaiste, bliskie jest Jego zbawienie dla tych, którzy się Go boją” (Ps 85,10).

„Tak mówi Pan:
«Zachowujcie prawo i przestrzegajcie sprawiedliwości,
bo moje zbawienie już wnet nadejdzie
i moja sprawiedliwość ma się objawić.
Błogosławiony człowiek, który tak czyni,
i syn człowieczy, który się stosuje do tego:
czuwając, by nie pogwałcić szabatu,
i pilnując swej ręki, by się nie dopuściła żadnego zła” (Iz 56,1-2).

„A sprawiedliwy, choćby umarł przedwcześnie,
znajdzie odpoczynek.
Starość jest czcigodna nie przez długowieczność
i liczbą lat się jej nie mierzy:
sędziwością u ludzi jest mądrość,
a miarą starości – życie nieskalane.
Ponieważ spodobał się Bogu, znalazł Jego miłość,
i żyjąc wśród grzeszników, został przeniesiony” (Mdr 4,7-10).

Jak wynika z Iz 56,1-2, zbawienie, jakie pochodzi od Boga, ściśle jest powiązane z Jego sprawiedliwością. Wyraźnie o tym pouczył również Psalmista w Psalmie 98:

„Pan okazał swoje zbawienie:
na oczach narodów
objawił swą sprawiedliwość” (Ps 98,2; por. Ps 85,14).

Sprawiedliwość Boża – według przesłania Starego Testamentu – polegała na wymierzaniu kary grzesznikom (tym, którzy łamali nakazy Prawa), a postępującym zgodnie z Prawem na udzielaniu szeroko rozumianej nagrody. Dlatego Bożego zbawienia mogli spodziewać się ludzie sprawiedliwi, czyli żyjący według nakazów Prawa. Grzesznicy zaś z powodu swego postępowania sami pozbawiali się możliwości dostąpienia zbawienia:

„Zbawienie jest daleko od występnych,
bo nie dbają o Twoje ustawy” (Ps 119,155).

Ostateczne zbawienie, które wykracza poza ramy doczesności również – jak wynika z przesłania najmłodszych ksiąg Starego Testamentu – zależy od sprawiedliwości człowieka, czyli od jego wierności Bogu i Jego przykazaniom. Tę kwestię klarownie wyłożył autor Księgi Mądrości, który przedstawił pośmiertny los sprawiedliwych:

„A dusze sprawiedliwych są w rękę Boga
i nie dosięgnie ich męka.
Zdało się oczom głupich, że pomarli,
zejście ich poczytano za nieszczęście
i odejście od nas za unicestwienie,
a oni trwają w pokoju.
Choć nawet w ludzkim rozumieniu doznali kaźni,
nadzieja ich pełna jest nieśmiertelności.
Po nieznacznym skarceniu dostąpią dóbr wielkich,
Bóg ich bowiem doświadczył
i znalazł ich godnymi siebie” (Mdr 3,1-5).

Autor natchniony stwierdzając, że sprawiedliwi są „w rękę Boga” (Mdr 3,1), chciał podkreślić, że znajdują się bardzo blisko Boga, w Jego obecności, pod Jego bezpośrednią opieką. Z kolei stwierdzenie, że „trwają w pokoju” (Mdr 3,3) oznacza, że doznają już skutków Bożego zbawienia. Taki wniosek rodzi się w oparciu o wyżej przedstawioną paralelę pomiędzy ideą zbawienia a „szczęściem i pokojem”, co widoczne jest w Iz 52,7. A zatem sprawiedliwi dzięki swej wierności Bogu uczestniczą w darze ostatecznego, wiecznego zbawienia. Wzmianka zawarta w Mdr 5,15 wskazuje na wieczny wymiar osiągniętego przez sprawiedliwych statusu: „sprawiedliwi żyją na wieki” (*dikaioi dé eis tón aiōna dzōsin*). Uwolnieni zatem od wszelkich nieszczęść, wszelkiego zła mogą cieszyć się wiecznym szczęściem, którego źródłem jest sam Bóg, w bliskości którego nieustannie trwają. Ich nagrodą będzie także współkrólowanie z Bogiem w Jego królestwie:

„A sprawiedliwi żyją na wieki;
zapłata ich w Panu i staranie o nich u Najwyższego.
Dlatego otrzymają wspaniałe królestwo
i piękny diadem z rąk Pana;
osłoni ich bowiem prawicą,
ochraniać ich będzie ramieniem” (zob. Mdr 5,15-16; por. 3,7-9).

Autor Księgi Mądrości, chociaż w swych rozważaniach zajmował się także losem bezbożnych, nie sprecyzował jasno nauki o ich wiecznym, ostatecznym potępieniu. Stwierdził jedynie:

„A bezbożni poniosą karę stosownie do zamysłów,
bo wzgardzili sprawiedliwym i odstąpili od Pana:
nieszczęsny bowiem, kto mądrością gardzi i karnością.
Nadzieje ich płonne, wysiłki bezowocne,
bezużyteczne ich dzieła” (Mdr 3,10-11).

„[...] ale Pan ich wyśmieje.
I staną się potem wstrętną padliną
i wiecznym pośmiewiskiem wśród zmarłych.
Strąci ich bowiem na głowę – oniemiałych,
i wstrząśnie nimi od posad,
i zostaną do szczytu zniszczeni,
i będą w udręczeniu, a pamięć o nich zaginie.
Z bojaźnią przyjdą zdać sprawę z win swoich,
a w twarz ich oskarżą własne nieprawości” (Mdr 4,18b-20).

Hagiograf wspomniał, że grzesznicy/bezbożni „poniosą karę stosowną do zamysłów”, ale nie określił, na czym ma ona polegać (nie wspomniał nic o miejscu kary, np. o piekielnym miejscu tortur, o jakimś miejscu w Szeolu, gdzie doznawaliby jakieś kary). Jak zauważają egzegeci, z antytetycznych sformułowań wynika jednak, że będą oni pozbawieni wspólnoty z Bogiem, gdyż nie postępowali drogą mądrości, która jest równoznaczna z drogą sprawiedliwości. Przez swoje postępowanie stają się „działem śmierci”, z którą zawarli przymierze (zob. Mdr 1,12-16). Ostatecznie pozbawili się nadziei na przyszłość, gdyż ich wysiłki, kariera i wszelkie sukcesy kończą się wraz ze śmiercią. Dla autora Księgi Mądrości o wiele bardziej istotne jest to, że bezbożni nie dostąpią nieśmiertelnego życia w królestwie niebieskim Boga. Z tego powodu ich udziałem jest swego rodzaju „damnatio memoriae” – „potępienie pamięci”, czyli skazanie na całkowitą niepamięć, całkowite zapomnienie. Oznacza to że Bóg o nich już nie pamięta; nie są już obecni przed Jego obliczem.

Zapowiedź wiecznego potępienia dla bezbożnych można dostrzec w Księdze Judyty:

„Biada poganom, którzy powstają przeciw memu narodowi:

Pan Wszechmocny ich ukarze w dzień sądu, ześle w ich ciało ogień i robactwo,
i jęczeć będą z bólu na wieki” (Jdt 16,17).

W przytoczonym tekście jest mowa o poganach, którzy wystąpili przeciw narodowi wybranemu, ludowi, który jest własnością Boga. Tego rodzaju wystąpienie pogan – jak wynika z kontekstu księgi – jest ostatecznie wystąpieniem przeciw Bogu. Stąd też tego rodzaju przeciwnikom Boga hagiograf zapowiedział „wieczną karę” – *héōs aiōnos*.

3. Odnowienie kosmosu.

Obecna w pismach prorockich idea „dnia Pańskiego” bardzo ściśle związana jest z zapowiedzią radykalnej zmiany całego świata. Odpowiada to linearnej a zarazem soteriologicznej koncepcji czasu obecnej na kartach Pisma Świętego. W tym kontekście wyraźnie widać, że całe stworzenie ukierunkowane jest na ostateczne zbawienie. Stąd prorocy zapowiadając nadejście „dnia Pańskiego”, którego jednym z elementów mają być klęski, spustoszenia, zniszczenia, kosmiczna zagłada (zob. So 1,18; Iz 13,6.8-11.13; 24,1.17-21; Jr 4,23-26; Jl 1,15; 2,1-2; 3,3-5), jednocześnie przepowiadali nastąpienie „nowego stworzenia”, skoro – jak podkreśla A. Jankowski – zbawienie ma przetrwać. Tego rodzaju koncepcje odzwierciedlają teksty zawarte w Księdze Izajasza:

„Podnieście oczy ku niebu

i na dół popatrzcie ku ziemi!

Zaiste, niebo jak dym się rozwieje

i ziemia zwiotczeje jak szata,

a jej mieszkańcy wyginą jak komary.

Lecz moje zbawienie będzie wieczne,

a sprawiedliwość moja zmierzchu nie zazna” (Iz 51,6).

„Albowiem oto Ja stwarzam

nowe niebiosa i nową ziemię;

nie będzie się wspominać dawniejszych dziejów

ani na myśl one nie przyjdą” (Iz 65,17).

„Bo jak nowe niebiosa i nowa ziemia,

które Ja uczynię,

trwać będą przede Mną – wyrocznia Pana –

tak będzie trwało wasze potomstwo i wasze imię” (Iz 66,22).

Przytoczone teksty dotyczą przyszłości w kontekście Bożej interwencji względem Izraela. Poszczególne zapowiedzi – zdaniem wielu egzegetów – mają charakter przenośny oraz emfatyczny, a dotyczą jedynie narodu wybranego. Tego rodzaju forma owych zapowiedzi miała być jedynie wyrazem tęsknoty do lepszej przyszłości, o której marzył Izrael po powrocie z niewoli. Wydaje się jednak, że w obrazach tych można dopatrywać się przyszłej rzeczywistości, która dotyczyć będzie człowieka i całego wszechświata. Tą rzeczywistością, która ogarnie całe stworzenie będzie zbawienie i sprawiedliwość (por. Iz 51,6), które sprawią, że wszystko stanie się nowe. W pełniejszym świetle tę zapowiedź przyszłości przedstawi autor Apokalipsy oraz inni autorzy pism nowotestamentalnych:

„I ujrzałem *niebo nowe i ziemię nową*,
bo pierwsze niebo i pierwsza ziemia przeminęły,
i morza już nie ma.

I *Miasto Święte – Jeruzalem Nowe*
ujrzałem zstępujące z nieba od Boga,
przystrojone jak *oblubienica zdobna* w klejnoty dla swego męża.

I usłyszałem donośny głos mówiący od tronu:

«*Oto przybytek Boga z ludźmi:*

i zamieszka wraz z nimi,

i będą oni Jego ludem,

a On będzie "BOGIEM Z NIMI".

I *otrze z ich oczu wszelką łzę,*

a *śmierci* już odtąd *nie będzie.*

Ani *żałoby*, ni *krzyku*, ni *trudu*

już [odtąd] *nie będzie,*

bo *pierwsze rzeczy przeminęły*».

I rzekł *Zasiadający na tronie:*

«*Oto czynię wszystko nowe*».

I mówi:

«Napisz: Słowa te wiarygodne są i prawdziwe»” (Ap 21,1-5; por. 2 P 3,10-13; Hbr 12,26-28).

* * *

Autorzy biblijni, przedstawiając na kartach Pisma Świętego historię zbawienia, jednoznacznie pouczają, że jedynym i ostatecznym Zbawicielem oraz Odkupicielem człowieka jest Bóg. Realizując zbawczy plan (ekonomię zbawienia) pragnie On zbawić, czyli uwolnić od wszelkiego grzechu, każdego człowieka, aby wszyscy ludzie mogli cieszyć się wiecznym szczęściem. Warunkiem uczestniczenia w wiecznym zbawieniu jest życie według zamysłu Bożego w doczesności. Jak pouczają hagiografowie Starego testamentu, zbawienia wiecznego mogą dostąpić sprawiedliwi, czyli ci, którzy wierni byli nakazom Prawa, co jest równoznaczne z pełnieniem woli Bożej. W skutkach zbawienia wiecznego może partycypować nie tylko Izrael, ale także wszyscy ludzie, którzy nawrócą się do Boga. Bożym planem zbawienia objęty zostanie nie tylko człowiek, lecz również cały wszechświat.

Bibliografia:

- Auvray P., Léon-Dufour X., „Dzień Pański”, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, tłum. i oprac. K. Romaniuk, Poznań: Wydawnictwo „Pallottinum”, 1994, s. 247-253.
Dąbek T.M., *Biblia o końcu świata*, Kraków: Wydawnictwo M, 2011.

- Descamps A., „Sprawiedliwość”, w: *Słownik teologii biblijnej*, s. 897-906.
- Jankowski A., *Eschatologia Nowego Testamentu* (Myśl teologiczna 54), Kraków: Wydawnictwo WAM, 2007.
- Kudasiewicz J., „Biblia Księgą Zbawienia”, w: *Biblia o odkupieniu*, red. R. Rubinkiewicz, Lublin: RW KUL, 2000, s. 7-40.
- Lesquivit C., Grelot P., „Zbawienie”, w: *Słownik teologii biblijnej*, s. 1117-1124.
- Parchem M., *Księga Daniela. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Stary Testament XXVI), Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2008.
- Poniży B., *Księga Mądrości. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Stary Testament XX), Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2012.
- Witaszek G., „Zbawienie i nowe stworzenie według Deuteroizajasza”, w: *Biblia o odkupieniu*, s. 69-84.
- Zeilinger F., *Wiara w zmartwychwstanie w Biblii* (Myśl teologiczna 69), przekł. G. Rawski, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2011.

Pytanie:

Co oznacza grecki termin *sōtēr*?